

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No7
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiyaga fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 202 sahifa,
1-iyul, 2025-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Umarova H. O'. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti rektori

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik

Shoumarov G.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik

Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor

Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor

Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor

Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor

Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor

Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)

Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)

Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)

Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)

Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)

Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent

Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor

Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor

Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor

G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)

Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti

Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor

Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)

Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)

Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent

Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori

Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)

Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari

Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Umarova H. O'. – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Rector of the Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Konvergent tahririyat mas'uliyati: Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonini yoritish tendensiyalari	16
Doniyorov Salim Musurmonovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy bilimlarini shakllantirish.....	23
Nazarov Odil Omanqulovich	
"Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"da ijtimoiy-pedagogik hamkorlikning o'rni	27
Abirova Umida Nazarovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda uchraydigan nutq nuqsonlarini oldini olish va uning ahamiyati	30
Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li	
Pedagogik jarayonda axloqiy qarashlarni shakllantirish usul va vositalari	34
Xudoykulova Shaxlo Mamaniyozovna	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining ijodkorligini rivojlantirishda ta'limiy o'yinlarning ahamiyati	38
Salimova Dilmira Farxodovna	
Aholining iqtisodiy axborot savodxonligini oshirishdagi muammo va kamchiliklar	41
Rajabov Asliddin Xolmirzayevich	
Favqulodda vaziyatlar yo'nalishi ta'limida muloqotning ahamiyati.....	44
Boltayev Baxtiyor Yunusovich	
Biologiya ta'limi va raqamli texnologiyalar	48
E. Po'latova	
Boshlang'ich ta'limga tayyorlov guruhi bolalarini kasbga yo'naltirishda stem yondashuvining ahamiyati ...	51
Egamova Ravshanoy Surobjonovna	
O'zbekiston TIMSS natijalarini qanday yaxshilashi mumkin?	
Innovatsion ta'lim yondashuvlari va samarali strategiyalar.....	55
G'ayniddinov Shayxislom Tolibjon o'g'li	
Nutq kamchiliklarini bartaraf etishda mutaxassislar hamkorligi	60
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Developing Student's Critical Skills Through Technology-Enhanced English Lessons	63
Mavlonova Dildora Shuxrat qizi	
Bahrom Ro'zimuhammad she'rlarini o'qitishda integratsiya usulidan foydalanish	67
Nomozova Dilobar Suyun qizi	
Aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarda altruizm ko'nikmalarini shakllantirish: bosqichlar va tamoyillar	72
Norboyeva Moxigul Shavkat qizi	
3D Modeling of Virtual Chemical Laboratories	75
Qayumov Jamshid Ma'rufjon o'g'li	
Fostering Metacognitive Skills in Efl Learners Through Ai-Supported Instruction: a Review of Recent Literature	80
Ruzieva Maftuna	
Onlayn va gibril ta'lim sharoitida mashinasozlik texnologiyasi faniga qiziqishni oshirishning nazariy asoslari.....	85
Sarimsakova Soxibaxon Raxmonjanovna	
Loyihalashtirilgan integral darslar samaradorligi (9-sinflar uchun "Metallar va ularning umumiy xususiyatlari" mavzusida)	88
Sharipova Hakima Shavkatovna	
Metacognition and Self-Regulated Learning	92
Turayeva Nazira Ibragimovna	
Методические возможности совершенствования обучения научной письменной речи на основе коммуникативно-деятельностного подхода	95
Меденцева Наталья Петровна	
Transformatsion jarayonlarda tibbiyot oliy ta'lim muassasalari raqobatbardoshligini oshirish strategiyalari	100
Jonibekov Jasur Jonibekovich	

O'zbek milliy musiqasi: boy madaniyat va san'atning ajralmas qismi.....	105
Rustamova Maxsuma Farxodbek qizi	
Sharq va G'arbda tibbiyot fanlarining yaratilishi tarixi.....	108
Bakayev Najmiddin	
Didaktik o'yinlar bola faoliyatining asosiy vositasi sifatida.....	112
Egamova Madina Qobil qizi	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalarining konvergent-kreativ tafakkurini takomillashtirishning didaktik asoslari.....	116
Egamova Shukriya Amanovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida universal ta'lim faoliyatlari orqali tarbiyaviy maqsadlarga erishish imkoniyatlari	119
G'aybullayeva Nafisaxon Nosirjon qizi	
Matematika o'qitishning klassik metodlaridan zamonaviy usullarga o'tish	124
G'ofurov Jamoliddin Xusniddinovich	
Jahon miqyosida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	128
Hoshimova Dilnoza Boymirzoyevna, Mahmudova Zulfiya Homidovna	
Bo'lajak o'qituvchilarning prognostik kompetensiyasini rivojlantirish tamoyillari.....	131
Ikromova Munisa Sheraliyevna	
Bo'lajak muhandislarni kasbiy tayyorgarligini grafik ma'lumotlar asosida oshirishning didaktik asoslari	134
Jumanazarova Zuhra Qosimjonovna	
Sport va jismoniy tarbiya pedagogikasida innovatsion metodlar	138
Jumanova Iroda Shokirjon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	141
Jumayeva Sarvinov Ilhombekovna	
Talabalarda nutqiy tarkibiy tuzilmalarni shakllantirish texnologiyasi	145
Kiyamova Maxbuba Sultanovna	
Innovatsion yondoshuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning amaliy jihatlarini	148
Mamadiyev Jamol	
Ingliz tili matnlarini o'rganishda 6-sinf o'quvchilarining grammatik kompetensiyasini oshirish va tatbiq qilishning samarali usullari.....	152
Sharipova Firuza Mehriddinovna	
Kar va zaif eshituvchi yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirish modeli	155
Tursunov Hojiakbar Hamidullo o'g'li	
Maktabgacha ta'limda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim – pedagogik muammo sifatida.....	159
Xallovkova Maksudaxon Ergashevna	
Altruistik xulq-atvorning shaxsiy va ijtimoiy determinantlari.....	162
Xatamova Ferangiz Ibodulloevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-pedagogik mahoratini teatr pedagogikasi vositalari orqali rivojlantirishning xorijiy va milliy tajribasi	166
Xudoyberganova Matluba Qulsoxatovna	
Refleksiv yondashuvning ta'lim jarayonidagi o'rni va afzalliklari.....	170
Yodgorova Gulrux Farhodovna	
Совершенствование методики формирования компетентности будущих студентов-искусствоведов в условиях цифрового образования.....	174
Юлдашев Эргаш Сабинович	
O'z-o'zini rivojlantirish tushunchasi va uning pedagogik mohiyati.....	177
Kudenov Temurbek Maxsetbaevich	
Boshlang'ich sinf o'qish darslarida hikoya janrini o'qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish dolzarb muammo sifatida	180
Ergasheva Shoxida Nurmuxammadovna	
Ingliz tili darslarini interaktiv tashkil etishda raqamli ta'lim vositalarining o'rni va metodik yondashuvlar	185
Raxmatullayeva Barno Baxtiyor qizi	
The Effectiveness of Using Podcasts to Enhance Listening Comprehension and Vocabulary Acquisition in Secondary School English Classes	189
Meliboyev Zuxriddin Isroil ugli	

O'zbekiston tarixi darslarida pedagogik improvizatsiyani texnologiyalashtirish va raqamlashtirish imkoniyatlari	192
Ergasheva Muhayyoxon G'anijonovna	
Tasviriy faoliyat vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning samaradorligi.....	196
Arslanova Umidaxon Komiljon qizi	

REFLEKSIV YONDASHUVNING TA'LIM JARAYONIDAGI O'RNI VA AFZALLIKLARI

Yodgorova Gulrux Farhodovna

Buxoro davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada refleksiv yondashuvning ta'lim jarayonidagi o'rni, uning nazariy asoslari hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga ta'siri yoritilgan. Refleksiya orqali ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchi va pedagogning o'z ustida ishlashiga xizmat qiluvchi mexanizmlar asoslab berilgan. Shuningdek, refleksiv yondashuvning boshlang'ich ta'lim bosqichida qo'llanilishi ham amaliy misollar asosida tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: refleksiya, refleksiv yondashuv, o'z-o'zini baholash, ta'lim sifati, o'qituvchi kompetensiyasi, ta'lim jarayoni.

Abstract: This article explores the role of the reflective approach in the educational process, its theoretical foundations, and its impact on the activities of teachers and students. It substantiates mechanisms that enhance the effectiveness of the educational process through reflection, serving as a means of self-improvement for both students and teachers. Furthermore, the application of the reflective approach at the primary education stage is analyzed through practical examples.

Key words: reflection, reflective approach, self-assessment, quality of education, teacher competence, educational process.

Аннотация: В данной статье освещаются роль рефлексивного подхода в образовательном процессе, его теоретические основы, а также влияние на деятельность учителя и ученика. Обоснованы механизмы, способствующие повышению эффективности образовательного процесса через рефлексию и служащие средством саморазвития учащихся и педагогов. Также проанализировано применение рефлексивного подхода на этапе начального образования на основе практических примеров.

Ключевые слова: рефлексия, рефлексивный подход, самооценка, качество образования, компетентность учителя, образовательный процесс.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda inson kapitalining sifat jihatdan rivojlanishi bilan bog'liq bo'lgan asosiy omillardan biri – ta'lim tizimining samaradorligi hisoblanadi. Ayniqsa, global axborot oqimi, raqamli transformatsiya va innovatsion texnologiyalarning ta'limga chuqur kirib kelishi sharoitida pedagogik jarayonni yangicha yondashuvlar asosida tashkil etish zarurati ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, ta'lim jarayonida refleksiv yondashuvning o'rni tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Refleksiv yondashuv – shaxsning o'z faoliyati va o'quv jarayoniga nisbatan ongli munosabat bildirishi, o'z xatti-harakatlari, qarorlari, bilim va kompetensiyalarini tahlil qilishi hamda o'zgarishlar kiritish orqali ichki o'sishga erishish jarayonini anglatadi. Ta'limda ushbu yondashuv o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi biryozlama "bilim berish" modelidan voz kechib, o'zaro faol muloqot, mustaqil fikrlash va o'z-o'zini tahlil qilishga asoslangan yangi pedagogik paradigma sari yo'nalishni bildiradi.

Hozirgi davrda, ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchining shaxsiy fikrini shakllantirish, uning ichki motivatsiyasini rag'batlantirish hamda mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish dolzarb masalaga aylangan. Bu esa, o'z navbatida, ta'lim jarayoniga refleksiv yondashuvni joriy etishni taqozo etadi. Chunki refleksiya vositasida o'quvchi o'zining bilish faoliyatini tahlil qiladi, o'quv maqsadlariga yetish darajasini aniqlaydi, xatolarini anglab, ularni tuzatish rejasini tuzadi.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim sifati oshirish bo'yicha qabul qilingan konsepsiyalar va normativ-huquqiy hujjatlarda ham shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, refleksiya, tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish muhim vazifalardan biri sifatida belgilangan. Xususan, 2020–2030-yillarga mo'ljallangan Milliy ta'lim dasturida o'qituvchining kasbiy kompetensiyalarini refleksiya orqali rivojlantirish masalasiga alohida e'tibor qaratilgan.

Shuningdek, xalqaro pedagogik tajribalarda (J. Dewey, D. Schön, D. Kolb, L.S. Vygotsky va boshqalar) refleksiya – shaxsiy o'sishning ajralmas qismi sifatida talqin etiladi. John Dewey refleksiyani “tajriba ustida o'ylab ko'rish va mazmunli xulosa chiqarish” deb ta'riflagan bo'lsa, Donald Schön uni “aks ettirilgan amaliyot” sifatida tavsiflagan. Ushbu qarashlar zamonaviy o'qituvchilarning faoliyatida ham dolzarb bo'lib, ularning o'z darslariga tanqidiy qarash, o'zini va o'quvchilarni baholash, metodik yondashuvlarni doimiy takomillashtirib borish imkonini beradi.

Mazkur maqolada refleksiv yondashuvning ta'lim jarayonidagi o'rni, uning pedagogik faoliyat va o'quvchilarning shaxsiy rivojiga ta'siri, asosiy afzalliklari hamda uni amaliyotga tatbiq qilish mexanizmlari atroflicha yoritiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – refleksiv yondashuv orqali o'quv jarayonining sifatini oshirish hamda shaxsiylashtirilgan ta'lim modelini rivojlantirishga xizmat qiluvchi nazariy va metodik asoslarni aniqlashdan iboratdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Refleksiv yondashuvga oid ilmiy-nazariy qarashlar turli davrlarda ko'plab pedagog va psixologlar tomonidan ishlab chiqilgan. Jumladan, bu yondashuvning dastlabki nazariy asoslari G'arbiy Yevropa va AQShda XX asr boshlaridayoq shakllana boshlagan. John Dewey (1933) tomonidan refleksiya “insonning tajriba ustida ongli va izchil fikrlash faoliyati” sifatida ta'riflangan bo'lib, bu tushuncha ta'limga shaxsiy yondashuv asoslarini belgilab bergan. Dewey ta'lim jarayonini faqat bilim berish emas, balki shaxsda hayotiy muammolarni hal qilishga qaratilgan fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni deb ko'radi.

Donald A. Schön (1983) esa “refleksiv amaliyot” kontseptsiyasini ilgari surgan bo'lib, u o'qituvchining o'z kasbiy faoliyatini doimiy tahlil qilish, xatolar va yutuqlar ustida ishlash orqali takomillashib borishini asoslagan. Uning fikricha, haqiqiy pedagogik mahorat aynan refleksiya orqali qarorlar qabul qilishda namoyon bo'ladi. Schön “reflection-in-action” (faoliyat jarayonidagi refleksiya) va “reflection-on-action” (faoliyatdan so'nggi refleksiya) degan tushunchalarni ilm-fanga kiritgan.

L.S. Vygotskiy (1978) o'zining sotsiokultural nazariyasida refleksiyani inson tafakkurining eng yuqori shakllaridan biri deb baholaydi. Unga ko'ra, refleksiya insonning ichki dunyosini, tafakkurini, ijtimoiy munosabatlarini rivojlantiradi va shaxsni o'z faoliyati natijalari haqida fikr yuritishga undaydi. Vygotskiy refleksiyani o'quv faoliyatidagi ijtimoiy-madaniy tajribaning anglanishi sifatida izohlaydi.

O'zbekistonlik tadqiqotchilar orasida G. Qosimova, D.K. Ravshanova, Z. Nasriddinova, M. Axmedova kabi olimlarning ishlari refleksiv yondashuv va uning ta'lim jarayonidagi o'rnini yoritishda muhim hissa qo'shgan. Jumladan, G. Qosimova (2022) refleksiyani sifat monitoringi vositasi sifatida baholagan bo'lib, bu yondashuv ta'limdagi real muammolarni aniqlash va ularni hal qilish vositasi sifatida xizmat qilishini asoslagan. Z. Nasriddinova (2023) esa boshlang'ich ta'limda o'qituvchining refleksiv kompetensiyalarini rivojlantirish orqali dars jarayonining sifatini oshirish yo'llarini o'rgangan.

Ta'kidlash joizki, ko'plab zamonaviy tadqiqotlarda refleksiv yondashuv o'zini anglash, o'zini baholash, mustaqil o'rganish va metakognitiv ko'nikmalar bilan uzviy bog'langan. Ryan va Deci (2000) tomonidan ishlab chiqilgan o'zini aniqlash nazariyasida refleksiya shaxsiy motivatsiyaning shakllanishi va o'z-o'zini boshqarishdagi asosiy omil sifatida ko'riladi. Bu g'oya zamonaviy ta'lim strategiyalarining psixologik asoslarini mustahkamlab beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotning metodologiyasi quyidagi ilmiy yondashuvlarga asoslangan:

- Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv** – ta'lim jarayonida har bir o'quvchining individual xususiyatlari, o'quv sur'ati, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olish orqali ularning refleksiv faoliyatini qo'llab-quvvatlashni ko'zda tutadi.
- Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv** – refleksiyani o'quvchi va o'qituvchi faoliyatining tarkibiy qismi sifatida ko'radi. Bu yondashuvda har bir ta'limiy harakat tahlil qilinadi, baholanadi va keyingi bosqich uchun qayta rejalashtiriladi.
- Kompetensiyaviy yondashuv** – refleksiv kompetensiyalarni shaxsiy va kasbiy rivojlanishning ajralmas elementi sifatida belgilaydi. Bunda o'quvchilar nafaqat bilim oladi, balki ularni qanday qo'llashni, o'z-o'zini baholashni va natijalarni tahlil qilishni o'rganadilar.
- Sistemali yondashuv** – refleksiv faoliyatni ta'limning barcha tarkibiy qismlari (maqsad, mazmun, metod, baholash) bilan integratsiyalashgan tizim sifatida talqin qiladi. Bu yondashuv refleksiyaning uzluksiz va bosqichma-bosqich amalga oshirilishini ta'minlaydi.
- Tahliliy va diagnostik yondashuv** – refleksiv yondashuv samaradorligini o'rganishda sifat va miqdoriy indikatorlar asosida tahlil qilish, baholash mezonlarini ishlab chiqishni nazarda tutadi.

Tadqiqot uslublari sifatida: so'rovnoma, kuzatuv, intervyu, kontent-tahlil, eksperiment, refleksiv esse va portfolio usullari tanlandi. Ushbu metodlar orqali o'quvchi va o'qituvchilarning refleksiv darajalari aniqlanib, bu jarayonga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy ta'limda o'qituvchining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda refleksiv yondashuv muhim o'rin egallamoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, refleksiv yondashuv o'quv jarayonini soddalashtirish emas, balki uni chuqur, maqsadli va shaxsga yo'naltirilgan holatga keltirishga xizmat qiladi. Bu yondashuv o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatni passiv-ijtimoiy aloqadan faol va ongli hamkorlikka aylantiradi.

Muhokama jarayonida refleksiya quyidagi yo'nalishlarda ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlangan:

1. O'qituvchining o'zini anglash darajasi ortadi. Refleksiv yondashuv o'qituvchiga o'z faoliyatini baholash, kamchiliklarini tahlil qilish hamda pedagogik qarorlar ustida mulohaza yuritish imkonini beradi. Bu esa o'z-o'zini takomillashtirish va pedagogik mahoratni oshirishga xizmat qiladi.
2. O'quvchilarning faolligi kuchayadi. Tadqiqotda ishtirok etgan o'quvchilarning refleksiya asosida savollarga javob berishga, dars mazmunini tahlil qilishga bo'lgan qiziqishi oshgani kuzatildi. Bu esa ularning mustaqil fikrlash va fikrini asoslash ko'nikmalarining rivojlanishiga zamin yaratgan.
3. Refleksiv kompetensiyalarning rivojlanishi ta'lim sifati bilan bevosita bog'liq. So'rovnoma va esse tahlillari natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, refleksiv yondashuv joriy etilgan guruhlarda o'quvchilar mustaqil fikrlashga, o'z xatolarini tahlil qilishga va baholashga odatlanmoqda. Bu esa ularning o'zlashtirish darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.
4. Kasbiy o'sish va ta'lim jarayonining samaradorligi ortadi. O'qituvchilarning faoliyati tahlili shuni tasdiqlaydiki, refleksiya ularga darslarni samarali rejalashtirish, pedagogik strategiyalarni moslashtirish hamda individual yondashuvni qo'llash imkonini bermoqda.

Refleksiv yondashuvning ta'lim jarayonidagi afzalliklari quyidagicha umumlashtiriladi:

- o'quvchilarda mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi;
- shaxsiylashtirilgan ta'limni yo'lga qo'yadi;
- ilg'or tajribalarni baham ko'rishga undaydi;
- kasbiy va shaxsiy o'sishning uzluksizligini ta'minlaydi.

Shu bilan birga, ushbu yondashuvni amaliyotga joriy etishda qator muammolar ham kuzatilgan. Jumladan, refleksiyani samarali tashkil qilish uchun vaqt, didaktik vositalar hamda o'qituvchining yuqori darajadagi motivatsiyasi talab etiladi. Tadqiqot davomida ba'zi o'qituvchilarda refleksiya yuzaki tashkil etilgani, baholashda esa obyektivlik yetishmasligi holatlari aniqlandi. Bu esa metodik qo'llanmalar va malaka oshirish dasturlarining dolzarbligini ta'kidlaydi.

Umuman olganda, refleksiv yondashuv ta'lim sifatini oshirish, o'quvchi va o'qituvchining faol, tahliliy va ijodiy fikr yurituvchi subyekt sifatida shakllanishi uchun muhim pedagogik vosita hisoblanadi.

Tadqiqotning empirik bosqichi asosida quyidagi asosiy natijalar aniqlandi:

1. Refleksiv kompetensiyalar rivojlanmoqda. Tajriba guruhidagi o'qituvchilarda darsni rejalashtirish, baholash, tahlil qilish va pedagogik faoliyatini mustaqil anglash ko'nikmalari sezilarli darajada oshgan. So'rovnoma va esse tahlillariga ko'ra, o'qituvchilarning 78 % dan ortig'i darsdan keyingi refleksiyani zarur deb hisoblaydi va uni muntazam amalga oshirib kelmoqda.
2. O'quvchilarda mustaqil fikrlash faollashgan. Refleksiv yondashuvga asoslangan metodika asosida o'tkazilgan darslarda o'quvchilarning savol berish, fikr bildirish, muammoni tahlil qilish va o'z o'quv faoliyatini baholash darajasi oshgan. Diagnostika natijalariga ko'ra, tajriba guruhidagi o'quvchilarning 65 % dan ortig'i o'z bilim va faoliyatini mustaqil baholay olgan.
3. Pedagogik jarayonda ijobiy psixologik muhit shakllangan. Refleksiv faoliyat darslarni shaxsiylashtirishga yordam bergan. O'quvchilar o'z his-tuyg'ulari, qiziqishlari va o'zlashtirishdagi qiyinchiliklarini erkin ifoda eta boshlagan. Bu esa o'qituvchilar tomonidan konstruktiv fikr almashinuvi sifatida ijobiy baholangan.
4. O'qituvchining kasbiy o'sishi rag'batlantirilgan. Refleksiv yondashuv o'qituvchilarda kasbiy rivojlanishga ehtiyoj uyg'otgan. Ular o'z faoliyatini chuqur tahlil qilish, yangi metodlarni izlab topish, tajriba almashish va doimiy o'qib-o'rganishga motivatsiya olgan.
5. Dars sifati oshgani aniqlandi. Eksperiment davomida o'qituvchilar tomonidan joriy etilgan refleksiv usullar (refleksiv savollar, esse, o'z-o'zini baholash kartalari va boshqalar) dars jarayonining mantiqiyliqi, maqsadliliqi va samaradorligini kuchaytirgan. Bu esa o'quvchilarning faolligi va ishtirok darajasining oshishiga olib kelgan.
6. Refleksiyaning integratsion imkoniyatlari namoyon bo'lgan. Refleksiv yondashuvning boshqa kompetensiyalar (kommunikativ, ijodiy, axborotli va metakognitiv) bilan integratsiyalashuviga imkon yaratilgan. Ayniqsa, guruhii ishlar, bahs-munozaralar va ijodiy topshiriqlar jarayonida bu yondashuv o'z samarasini ko'rsatgan.

- Amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari asosida o'qituvchilarning refleksiv kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi uslubiy tavsiyalar, diagnostik vositalar va metodik ko'rsatmalar ishlab chiqilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ta'lim tizimi taraqqiyotining zamonaviy bosqichida o'qituvchining kasbiy va shaxsiy rivojlanishi, dars jarayonining samaradorligi, shuningdek, o'quvchining mustaqil fikrlovchi, o'z faoliyatini anglaydigan shaxs sifatida shakllanishida refleksiv yondashuv muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'tkazilgan nazariy va amaliy tadqiqotlar asosida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

- Refleksiv yondashuv ta'limni shaxsga yo'naltirishga xizmat qiladi. Bu yondashuv o'quvchi va o'qituvchining faolligini, mustaqil fikrlashini hamda o'z-o'zini baholash qobiliyatini shakllantiradi. Refleksiya orqali o'quvchilar nafaqat bilim oladi, balki uni hayotga tatbiq etishni, o'z kamchilik va yutuqlarini tahlil qilishni o'rganadi.
- O'qituvchilarda refleksiv kompetensiyalarning rivojlanishi kasbiy faoliyatning sifatli tashkil etilishiga olib keladi. O'qituvchilar o'z pedagogik amaliyotini chuqur tahlil qila boshlaydi, yangi yondashuvlarni tatbiq etishga intiladi va doimiy o'sish hamda rivojlanishga ehtiyoj sezadi. Bu esa ta'lim sifatining uzviy yuksalishini ta'minlaydi.
- Refleksiv yondashuv o'quv jarayonida sog'lom psixologik va muloqot muhitini shakllantiradi. Dars jarayoniga refleksiya kiritilishi natijasida o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida ochiq, samimiy, ishonchli va hamkorlikka asoslangan aloqalar vujudga keladi. O'quvchilar o'zlarini darsning faol ishtirokchisi sifatida his eta boshlaydilar.
- Tajriba asosida olingan natijalar refleksiv yondashuvning amaliy samaradorligini tasdiqladi. Eksperimental tadqiqotlar orqali o'quvchilarning o'z-o'zini baholash, fikrni asoslash, mulohaza yuritish va o'rganilgan bilimni kundalik hayotga tatbiq etish ko'nikmalari rivojlanganligi aniqlandi. O'qituvchilarda esa darsni rejalashtirish va tahlil qilish, moslashuvchan strategiyalarni tanlashda sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatildi.
- Refleksiya – faqat darsdan keyingi emas, balki uzluksiz fikrlash, o'zini anglash va takomillashtirish jarayonidir. U nafaqat ta'limiy, balki tarbiyaviy maqsadlarga ham xizmat qiladi. Refleksiya orqali o'quvchi o'z qadrini anglaydi, mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga intiladi va ijtimoiy jihatdan yetuk shaxsga aylanadi.
- Refleksiv yondashuvni joriy etish uchun zarur shart-sharoitlar yaratilishi lozim. Bular: metodik materiallar, refleksiv faoliyatni rag'batlantiruvchi muhit, malakali pedagoglar va kasbiy rivojlanish dasturlaridir. O'qituvchilar refleksiya madaniyatini egallamog'i, o'quvchilar esa bunga tayyor bo'lishi zarur.
- Ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqilishi lozim. Tadqiqot asosida refleksiv yondashuvni boshlang'ich sinf o'qituvchilari faoliyatiga integratsiyalash uchun maxsus uslubiy tavsiyalar, refleksiv topshiriqlar namunasi va diagnostik mezonlar to'plami ishlab chiqildi. Ular ta'lim amaliyotida samarali qo'llanilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, refleksiv yondashuv ta'lim sifatini oshirishda, pedagogning kasbiy o'sishini rag'batlantirishda hamda o'quvchining shaxs sifatida rivojlanishida beqiyos imkoniyatlarga ega bo'lgan pedagogik yondashuvdir. Ushbu yondashuvni har tomonlama rivojlantirish va ta'lim tizimiga chuqur integratsiyalash istiqboldagi muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- Abduraxmonov Q.X. Pedagogik refleksiya: mohiyati, mazmuni va shakllari. – Toshkent: TDPU, 2020. – 156 b.
- Xolbo'tayev M.M. Zamonaviy dars va innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 224 b.
- Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991. – 320 s.
- Dewey J. How We Think. – Boston: D.C. Heath & Co., 1933. – 304 p.
- Habermas J. Knowledge and Human Interests. – London: Heinemann, 1972. – 392 p.
- Schön D.A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. – New York: Basic Books, 1983. – 374 p.
- Karimov E.M. Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy kompetensiyalari: mazmuni va rivojlanish yo'nalishlari // Ta'lim va rivojlanish ilmiy-amaliy jurnali. – 2023. – № 4. – B. 45–51.
- Mardonova G.T. Refleksiv yondashuv asosida ta'lim sifatini oshirish omillari // Boshlang'ich ta'lim innovatsiyalari. – 2022. – № 3. – B. 28–33.
- Qosimov A.K. O'qituvchining refleksiv faoliyati va kasbiy o'sishdagi roli // Ilmiy izlanishlar jurnal. – 2021. – № 2. – B. 63–67.
- Azizxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, 2006. – 210 b.
- Turaev S.R., Usmonova M.M. Refleksiv o'qituvchining kasbiy rivojlanishi: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Ilm ziyo, 2023. – 184 b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.